

Богданець-Білокаленко Н.І.,

кандидат пед. наук, доцент
Київського міського
педагогічного університету
імені Б.Д.Грінченка

Погляди Бориса Грінченка на дитячу періодику

***Анотація.** У статті проаналізовано погляди Б.Грінченка на дитячу періодику, зазначено їхню актуальність на сучасному етапі.*

***Аннотация.** В статье проанализированы взгляды Б.Гринченко на детскую периодику, указана их актуальность на современном этапе.*

***Annotation.** The article analyzed the looks of B.Grinchenko at the magazines for children and indicate the actuality on the modern stage in the article.*

На сучасному етапі розгалуженості періодичних видань для малого читача особливого значення набуває журнальний варіант. Завдання журналу: висвітлювати певну тематичну субстантивованість епохи, фокусуючи людську свідомість на духовну досконалість, соціально-громадську активність тощо.

Дитина, яка вже пізнала світ читання за допомогою книжки (букваря, читанки), отримала новий простір для свого розвитку, постійно потребує перебування в цьому просторі допитливості, цікавості, подиву. Адже, на відміну від дорослої людини, дитяча свідомість ще не стійка і не обмежується певними догматичними теоріями. Дитячий журнал – це доступна, гнучка і цікава форма простору читання, в якому активізується образне мислення, творча уява, пізнання тих чи інших подій і явищ, які близькі й доступні дитячому світосприйманню. На жаль, дитячих журналів, які б дійсно поєднували виховні аспекти з культурно-етичною та пізнавально-розвивальною програмою для юних українців зараз недостатньо. Зміст дитячих журналів часто диктується умовами бізнесу, а не педагогіки. У дитячу психологію, не виключно, проникає агресія і озлоблення саме через

незадовільне моральне навантаження текстів, низький рівень ідейно-художнього матеріалу. Нині є конче необхідним науково-педагогічний акцент на дитячій пресі, зокрема, журналі.

Історія української дитячої преси досить тривала. Її початок датується появою у Львові тижневого додатку до журналу «Учитель» М. Клемертовича «Ластівка» (1869 р.). Він стає самостійним двотижневиком і виходить протягом 1875 – 1881 років. Заслуговує на увагу двотижневик «Приятель дітей» І. Трембіцького, заснований у Коломиї (1878 р.).

Переломну позитивну роль у розвитку дитячої преси мав свого часу журнал «Дзвінок», який виходив у Львові протягом 1890 – 1914 років. Заснований відомим культурним і громадським діячем Володимиром Шухевичем, він став одним із найкращих часописів для дітей на західних теренах України.

Першим і єдиним україномовним часописом для дітей у Східній Україні був відомий на той час журнал «Молода Україна», який редагувала і видавала власним коштом Олена Пчілка. Друкувався він у Києві з 1908 по 1914 рік.

Навіть ці побіжні факти з історії дитячої преси на Україні засвідчують те, що українські письменники, педагоги, громадські та культурні діячі досить активно включалися у вирішення проблеми естетичного, морального, національного виховання та культурного розвитку української дитини засобами друкованого слова.

Дитяча преса – один із дієвих засобів розвитку спостережливості, пам'яті, логічного мислення, а звідси – і формування особистості зі стійкими переконаннями та активною життєвою позицією.

Під дитячою пресою розуміють друковані періодичні видання для дітей. Кожне періодичне видання містить звичайно твори різних жанрів. В одному виданні діти знайомляться з фольклорними й авторськими (причому не лише художніми, але й науково-пізнавальними, історичними тощо), оригінальними та перекладними. У дитини розширюється світогляд, вона збагачується

духовно, їй прищеплюються позитивні моральні якості, тим самим досягається різнобічне виховання.

Проблемою дитячих часописів, їхнього внутрішнього наповнення переймався і Борис Грінченко. Він досконало розглянув цю проблему в статті “К вопросу о журнале для детского чтения”, що була надрукована в “Земском сборнике Черниговской губернии” у 1895 році. У статті осмислюється потреба і необхідність дитячого журналу. Зокрема, для духовного, розумового і морального становлення дитини, розширення її світоглядного рівня. Борис Грінченко розробив теоретичні засади дитячої періодики, чітко сформулював вимоги, які не втратили актуальності й дотепер і є цілком слухними в питаннях удосконалення сучасної дитячої періодики.

Хочеться сподіватися, що думки і твердження Б. Грінченка щодо дитячого журналу стануть надійною підмогою сучасним видавцям. Науково-теоретичний зміст рекомендацій ми виокремлюємо у вигляді тез для зручності практичного використання як у роботі редакторів, так і вчителів, педагогів для добору дитячого читання:

– журнал повинен мати чітко визначену мету, «до дрібниць розраховані засоби і методи впливу. Інакше дитячий журнал не буде журналом, а лише збіркою творів, що періодично з’являється в друці і адресується дітям» [1, 29]. Метою ж дитячого журналу, на думку Бориса Грінченка, є систематичний вплив на дитячу душу, виховання її у відомому річищі, вбачаючи в ній підґрунтя для гарного морального світобачення;

– дитячі твори у журналі мають сприяти розширенню світогляду, розвитку дитячого інтелекту;

– журнал повинен адресуватися дітям певного віку, причому, приблизно однакового рівня розумового розвитку і подібних інтересів. В інших випадках він втрачатиме частину свого впливу на дітей. До того ж, часопис повинен мати певну систему. А система, на думку Б. Грінченка, є «особливо важливою, необхідною умовою журналу» [1, 31];

– кожен твір для дітей повинен перейматися якимось моральним ідеалом. Дуже важливо, щоб цей ідеал дійсно був ідеалом добра, правди, краси, гуманності, щоб «замість ідеалу не запропонувати маленькому читачеві псевдо ідеалу, адже без ідеалу, без ідеї не може бути жодного твору для дітей, як і не може бути безідейного твору для дорослих» [1, 34];

– життя у дитячих творах має зображатися правдиво. Саме тому Борис Грінченко закликає: «Будемо зображувати життя таким, як воно є, зі сторонами світлими і темними, однак тільки з темними, але не брудними» [1, 38]. І це дуже важливо, адже така позиція означає, що дитина готується до реального життя, а не казкового, вигаданого;

– твори повинні бути художньо вартісними: «тільки художньо написаний твір може справити на душу читача враження з достатньою силою. Вони повинні бути художніми ще й для того, щоб з самого початку читання дитячий розум знайомився з тим і звикав до справді художнього у мистецтві, щоб ріс і розвивався у дітей естетичний смак» [1, 38];

– часописи повинні містити твори географічного та етнографічного змісту, оскільки географія та етнографія допоможе знайомитися із землею взагалі, зі своїм народом та іншим населенням планети. А також доречні тут описи реальних або й вигаданих подорожей;

– у часописах мають бути твори природознавчого змісту. Духовно багаті діти повинні знати й розуміти природу, любити її. Особливо розвиває дитячий розум наука про природу;

– твори варто писати гарною, зрозумілою мовою для дітей. Борис Грінченко ставив також вимоги до зовнішнього оформлення журналу: «Насамперед, папір і друк у такому виданні повинні бути якомога кращі. Погано надруковані книжки псують очі, роблять дітей короткозорими. Дуже важливий у дитячих виданнях формат. Він повинен бути невеликим і ось чому. По-перше, діти звичайно рвуть книжки, а книжка великого формату завжди скоріше рветься, ніж книжка малих розмірів. По-друге, наукою вже доведено, що рядок у дитячій книзі не повинен бути довшим за 9 см» [1, 42].

Так само важливо, щоб літери в дитячих виданнях були відповідних розмірів. Борис Грінченко вказував їх розмір не менше 1,75 мм. Висловлював Б. Грінченко свою думку й щодо ілюстрацій. Зокрема, він писав: «Ілюстрації повинні допомагати дітям розуміти текст, тобто головне у книзі не ілюстрація, а текст. Погана ілюстрація не тільки не допоможе дитині зрозуміти текст, а навпаки – затьмарить його зміст. Нарешті в дитячому журналі повинні бути малюнки, але ні в якому разі не карикатура. Карикатура – це отрута. Карикатура отруює душу, тому що це глузування з людини, а дитина не повинна сміятися над людьми; вона отруює естетичне почуття, а ми повинні виховувати його красою, досконалістю форми» [1, 42];

– Грінченко вважав доцільним залучати до дитячого часопису біографії героїв, видатних постатей історичного минулого народу та писати про людей, життя яких є джерелом наслідування для дітей, підносить дух і бажання ставати кращим. А особливо ж Б. Грінченко застерігав від національного егоїзму, який легко посіяти в дитячих душах. Покликаючись на біографії знаних українців. «потрібно зарані обдумати, яких саме діячів біографії варто надрукувати їх ілюструвати, так щоб молодий читач все глибше і ширше знайомився з історією. При цьому зовсім не потрібно замикати історичне читання дітей у тісному крузі тільки своєї історії. Навпаки, потрібно завжди і скрізь показувати, що їхній народ є тільки членом великої всесвітньої сім'ї...» [1, 47].

Також Борис Грінченко вказував на жанри творів у дитячому журналі. Це, насамперед, українські народні казки, вірші, оповідання оригінальні та перекладні; художньо-наукова проза на історичну, природознавчу та народознавчу тематику.

Борис Грінченко був непримиренним борцем за зміцнення національної освіти й української культури. В основі його теоретичних підходів щодо дитячого журналу покладено вагомі перспективи для виховання молодого українця – патріота своєї Батьківщини. На часі –

наукове вивчення та впровадження в життя його ідей і освітньо-новаторських концепцій на орбіті української дитячої періодики.

Список використаних джерел:

1. Грінченко Б. К вопросу о журнале для детского чтения // Земский сборник Черниговской губернии. – 1895. – Вып.2. – С. 27-50.
2. Животенко-Піанків А. Педагогічно-просвітницька праця Бориса Грінченка. – К.: Вид.центр “Просвіта”, 1999. – 176 с.

